

NOORD
fan

KLIF EN GAAST

Ald nijs út Gaasterlân

Z U Y D E R

Z E E

Colofon

Fan Klif en Gaast is een uitgave van de Stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân. Het tijdschrift verschijnt twee keer per jaar, in mei en november.

Nummer 8, mei 2010

Redactie:

Iris Maaskant-Fey maask@planet.nl tel. 0514-602909

Gerke Walinga windwerk@hetnet.nl tel. 0514-571530

Auke Hylkema auke.hylkema@planet.nl tel. 0514-603936

Vormgeving en opmaak:

Jan Maaskant maask@planet.nl

ISSN - nummer : 1876 - 8091

Wilt u ook iets in dit tijdschrift publiceren over de geschiedenis van Gaasterland? Neem dan contact op met de redactie.

De Stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân, emailadres: stichtinghwg@gmail.com, stelt zich tot doel de geschiedenis van Gaasterland te bestuderen en de kennis daarover te verspreiden en te bevorderen. Onder Gaasterland wordt verstaan de (archeologische) streek van Reade Klif tot en met Spannenburg en van de Wâlde tot en met Tacozijl.

Donateurs van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân ontvangen het tijdschrift gratis. U wordt donateur door minimaal € 10,- per jaar over te maken op rekeningnummer 1540.26.395 t.n.v. de Stichting Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân te Balk. Vergeet niet daarbij uw adresgegevens te vermelden!

Secretariaat Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân:

Sietske Dijkstra, Meerweg 8, 8561AT Balk, tel.0514-602299, email: sclinzel@hotmail.com

Het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân heeft een verjaarskalender uitgegeven. Deze eeuwigdurende kalender bevat fraaie oude afbeeldingen van alle Gaasterlandse dorpen en van Sleat. De ansichten zijn afkomstig uit de verzameling van Herman Mous.

Iedereen die donateur is of wordt van het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân (minimaal € 10,-) krijgt de kalender gratis. Hij is ook los te koop voor € 8,00 bij Boekhandel De Jong in Balk en bij

Informatiecentrum Mar en Klif in Oudemirdum.

Foto voorpagina: herdenkingsplaquette van de gevallenen in de Tweede Wereldoorlog aan de muur van het oude raadhuis in Balk.

Van de redactie

2010 is het jaar, waarin we gedenken dat 65 jaar geleden een eind kwam aan de verschrikkelijke oorlog die in een groot deel van de wereld met veel geweld gepaard ging, onbeschrijflijke schade achterliet en die heel veel, ook totaal onschuldige, slachtoffers heeft gemaakt.

Informatiecentrum Mar en Klif wilde ter gelegenheid hiervan een beeld geven van gebeurtenissen en ervaringen uit die periode in Gaasterland en van Gaasterlanders. Het Histoarysk Wurkferbân Gaasterlân voldeed graag aan het verzoek hieraan mee te werken en de resultaten van het werk van de daartoe samengestelde werkgroep zijn op drie plaatsen tentoongesteld: in het Informatiecentrum Mar en Klif, in het gemeentehuis en de bibliotheek in Balk en op de plaats van het voormalig Kamp Sondel. Ook in deze uitgave van Klif en Gaast wordt veel aandacht aan de Tweede Wereldoorlog gegeven.

Er is meer geschiedenis, die de aandacht waard is en ook krijgt de komende zomer. De uitgave van een boek over de familie Van Swinderen is aanleiding voor de SHWG een tentoonstelling te wijden aan deze in Gaasterland zo invloedrijke familie. Is hun residentie Slot Rijs helaas verdwenen, de tuin rond het voormalige slot is gerestaureerd en wordt gelijktijdig met de tentoonstelling begin juli geopend voor het publiek. U leest erover in dit nummer.

U hebt inmiddels gezien dat aan HWG een S is toegevoegd. Het bestuur van het HWG oordeelde, na een aantal jaren te hebben gewerkt onder de vleugels van Informatiecentrum Mar en Klif, de tijd rijp om te komen tot een zelfstandige organisatie. Uit meerdere mogelijkheden is de stichtingsvorm gekozen. Gelijktijdig is gezocht naar een andere vaste werkplek voor SHWG-vrijwilligers en een grotere ruimte voor het organiseren van de lezingenavonden. Dat is goed gelukt. De bibliotheek in de Dubbelstraat in Balk is ons ter beschikking gesteld voor het houden van lezingen en een nieuwe werkplek voor het verzamelen en digitaliseren van historisch materiaal is tijdelijk betrokken in het gebouw van de studio van Radio Gaasterlân in Balk, Dubbelstraat 10. Zie ook de oproep van Albert Draaier op bladzijde 23.

Het zal duidelijk zijn, dat er naast het laten verschijnen van deze nieuwe uitgave van fan Klif en Gaast tal van activiteiten zijn, die veel tijd en inzet vragen. Zo hebben we in juli en augustus vrijwilligers nodig, die op de Van Swinderen-tentoonstelling willen surveilleren. Daarnaast zouden wij graag versterking krijgen van een aantal van u met belangstelling voor het speuren naar Gaasterlands, historisch interessant, materiaal, het ordelijk bewaren daarvan, zodat het niet verloren gaat en voor een ieder toegankelijk is. Boeiend werk om wat van uw vrije tijd aan te besteden, dat inmiddels ook door de Gemeente Gaasterlân-Sleat zeer wordt gewaardeerd en ondersteund. Bent u geïnteresseerd, laat het ons weten.

Ook nu veel leesplezier en we ontmoeten u graag de komende zomer.

G.Walinga, voorzitter SHWG

Benjamin Steegenga, leider van het verzet in Gaasterland

Benjamin Stegenga werd geboren in Nijermirdum op 18 juni 1905. Hij was een zoon van Herre Steegenga, koopman, en Wiepk Hospes. Hij was manufacturerier in Balk. Op 29 april 1987 is hij in Balk overleden. Hij trouwde op 3 april 1930 met Janke Heida uit Echtenerbrug. Zij werd geboren op 25 april 1907 en was een dochter van Marten Heida en Elisabeth Koopmans. Op 6 september 1991 overleed zij in Balk. Zij kregen 9 kinderen.

Deze foto van Steegenga en echtgenote is gemaakt bij hun 12,5 jarige huwelijk in 1942.

De gemeenteraad van Gaasterlân-Sleat heeft op 15 november 1994 in Balk een straat naar hem genoemd: de Benjamin Steegengastrjitte.

Deze grote eer krijgt iemand niet zomaar. Deze man, die naast zijn gezin met negen kinderen een manufacturenzaak draaiende hield, zou in de Tweede Wereldoorlog uitgroeien tot de grootste verzetstrijder van Gaasterland. Hoe hij dat geworden is, vertelt dit verhaal.

Benjamin Steegengastrjitte

Waarom ging Steegenga in het verzet?

Steegenga en zijn vrouw waren betrokken, meelevende, meewerkende en overtuigde leden van de Gereformeerde Synodale Kerk in Balk. Landelijk kwamen veel verzetsmensen juist uit die gereformeerde wereld. Veel predikanten namen geen blad voor de mond en gingen actief deelnemen aan het illegale werk binnen het verzet en moedigden mensen aan om mee te helpen aan het verbergen van joden.

Veel gezongen psalmen in oorlogstijd waren Ps. 68:1, Ps. 138: 4 en Ps. 89:8.

Een bekend voorbeeld van een predikant die geen blad voor de mond nam, was de

ondergedoken gereformeerde dorpsdominee met de schuilnaam Frits de Zwerver uit Heemse. Zijn werkelijke naam was Fredrik Slomp (1898-1978). Hij was een vurig bestrijder van het nationaalsocialisme en richtte de L.O. op, de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers.

Benjamin Steengenga begon zijn illegale activiteiten, toen hij, via de vriendelijke en rechtschapen gereformeerde dominee van Wijckel, ds. Sijmen de Boer, in contact kwam met G.A. Reeskamp (alias Arendse of Rienstra) uit Naarden. Ds. De Boer en Reeskamp waren zwagers. Reeskamp was ondergedoken in Sneek. Toen Steengenga begin 1942 via Ds. De Boer gevraagd werd om illegaal werk te doen, heeft hij dat wel eerst met zijn vrouw besproken, zo wordt in de familie verteld. Mevrouw Steengenga stemde in en Steengenga begon aan een buitengewoon gevaarlijk avontuur. Benjamin Steengenga beet zich volledig vast in een Bijbeltekst die hij in zijn kantoor had opgehangen. Hij vond zijn inspiratie in Jesaja vers 16:3b, waarin staat:

*Verbergt de verdrevenen
en meldt den
omzwerwenden niet.*

Jesaja 16:3b

Zijn staat van dienst in de oorlog, en daarna tot aan zijn dood in 1987

- Hij was contactpersoon voor de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (L.O.) en van het Nationaal Steunfonds (N.S.F.) en richtte in 1943 met anderen de afdeling op van het L.O.- Comité in Gaasterland.
- Hij was actief als lid van de Illegale Persorganisatie van 1940 tot 1945 en organiseerde de verspreiding van Trouw en Vrij Nederland.
- Hij was lid van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (N.B.S.) en hij werd daar opgenomen in de staf van het Gewest I, District IV als officier verpleging voor Gaasterland.
- Hij maakte waarschijnlijk deel uit van de illegale voedselcommissie H.H.V. die o.a. in 1944 in Gaasterland werd opgericht. H.H.V. betekent: 'Hier Het Voedsel'. Deze commissie zorgde voor vervoer van voedsel naar hongergebieden in en rond Amsterdam.
- Steengenga hielp mee aan het onderbrengen en verzorgen van joden en onderduikers. Volgens zijn eigen opgaaf heeft hij 2930 bonkaarten uitgereikt.
- De Nederlandse Spoorwegen eerden hem na de oorlog met een medaille voor zijn hulp aan hun personeel bij de spoorwegstakingen van september 1944.
- Benjamin Steengenga heeft in de oorlog in totaal f.120.000,00 (€55.000,00) bijeengesprokkeld voor hulp aan onderduikers.
- Van de Amerikaanse gezant en van de commandant van het Amerikaanse leger kreeg

hij een bedankbrief voor zijn hulp aan Amerikaanse piloten.

- Joodse families hebben bomen geplant in Israel als dank voor zijn werk in oorlogstijd aan joden betoond.

- In de hal van het gemeentehuis in Balk is een borstbeeld gemaakt van de joodse schrijfster Etty van Hillesum. Het beeld is aangeboden door onderduiker Frederik Th. Roeters van Lennep, een van de onderduikers in Gaasterland, mede als aandenken aan B.H. Steengenga.

- Na de oorlog heeft Steengenga zich ingezet voor de totstandkoming van de verzetsmonumenten in Gaasterland en Ypecolsga.

- Hij heeft meegewerkt aan het boek 'Gescheurd Land', dat de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog in Gaasterland beschrijft.

- Steengenga werd het Verzetsherdenkingskruis toegekend.

- Hem werd in 1984 een koninklijk onderscheiding verleend in goud.

- Hij was 20 jaar lang penningmeester van de Anti Revolutionaire Partij (A.R.P.) Kiesvereniging Gaasterland en 19 jaar raadslid. In 1958 heeft hij geweigerd om wethouder te worden. De combinatie van een kledingzaak in Balk en een wethouderschap vond hij ondoenlijk.

- Hij was 20 jaar lid van het gemeentelijk hoofdstembureau.

- Hij was 20 jaar kerkeraadslid van de gereformeerde kerk in Balk.

- Hij was 8 jaar penningmeester van het bouwfonds voor de nieuwe gereformeerde kerk 'De Paadwizer' in Balk.

- Hij was medeoprichter van de Ondernemersvereniging W.H.I.-Balk, waaraan hij twintig jaar secretaris was.

- Hij was medeoprichter van 'De Gaasterland pluimveeshow'.

- Steengenga maakte deel uit van het oprichtingsbestuur van het gemeenschapscentrum 'De Treemter' in Balk.

Het Lokaal voor Christelijke Belangen in Balk, waar in de laatste jaren van de Tweede Wereldoorlog landwachters en Duitsers gevestigd waren. Links daarvan was de kledingzaak van de familie Steengenga.

Deze foto is overgenomen van www.langsdeluts.nl.

De verzetsactiviteiten van Steengenga komen voor het eerst ter sprake in een verslag van Simon Aukema, garagehouder te Warns. Deze vertelt in zijn memoires dat hij begin 1942 begonnen is met de verspreiding van een door drukker Johan Hoekstra

in Koudum gedrukt nummer van Vrij Nederland. Deze Hoekstra kwam uit Balk en behoorde tot de familie Hoekstra van de Balkster Courant. Aukema bracht deze krantjes ter verspreiding bij o.a. Zijlstra in Oudemirdum. Deze Zijlstra zei op een bepaald moment tegen Aukema dat hij Vrij Nederland niet meer hoefde te brengen, want hij kreeg de krant voortaan uitgereikt van manufacturer B.H. Steengenga uit Balk. Deze had een ‘Heeren - en Jongensklledingzaak’ in Balk. Aukema zocht daarna Steengenga op om over de verdere organisatie te praten, maar Steengenga wilde niet vertellen van wie hij de krant nu kreeg. Steengenga wilde alleen aan Aukema kwijt, dat hij Vrij Nederland nu gekregen had van iemand die op een andere manier zijn winkel was uitgegaan dan hij was binnengekomen. Aukema begreep deze opmerking niet. Steengenga zei: ‘Welnu, ik heb hem een pak kleren verkocht, dat hij direct heeft aangetrokken, want hij heeft zijn oude kleren hier laten liggen’. Steengenga is nooit spraakzaam geweest over zijn oorlogsactiviteiten. Er zijn wel enkele vraaggesprekken bewaard gebleven, waaruit voor dit artikel de belangrijkste citaten zijn gehaald, zodat Steengenga in het onderstaande zelf de verhalen vertelt, die hij kwijt wilde.

Vraaggesprek in de Balkster Courant van 30 november 1946.

“Steengenga, zoudt U ons niet iets kunnen vertellen van Uw illegale werk?”

“Och, dat heeft niet veel te betekenen, en... het is voorbij. Daar spreek ik liever maar niet meer over. Vooreerst wil ik dan even opmerken dat het woord „illegaal” door mij anders uitgelegd wordt dan door vele anderen. Ik beschouw mij niet als een „illegale” werker, maar een „legale”. „Illegaal” betekent onwettig, en nu was ons werk misschien in de ogen der Duitsers wel onwettig, maar mijn Koningin en Regering zaten in Engeland, en die gaven orders om door te vechten en aan die orders heb ik op mijn manier gevolg gegeven. Daarom beschouw ik als illegale werkers, zij, die voor de vijand werkten of lieten werken, maar in de ondergrondse strijd de vijand bevochten en handelden in opdracht van onze regering in Engeland.”

“Waren er ook misstanden in Gaasterland?”

“Natuurlijk waren hier ook misstanden. Er waren mensen bij wie we met geen mogelijkheid een onderduiker konden plaatsen en waarvan we geen cent loskregen. En dat was jammer. Ik denk nog vaak aan dat Joodse gezin dat ik zo goed kende en dat mij vroeg om geholpen te worden om onder te duiken, maar ik kon voor hen geen plaats krijgen. Drie dagen lang heb ik daarvoor door Gaasterland gereisd. Ik weet dat ze later naar Duitsland vervoerd zijn, waar ze met zoveel anderen vermoord zijn. Wanneer ik aan hen denk, dan beschuldig ik mijzelf dat ik niet méér gewerkt heb. En dan voel ik dat als een aanklacht tegen de bewoners van die huizen, die groot genoeg waren om onderduikers te bergen, maar waar we ze maar niet naar binnen konden krijgen.”

“Hoe kwamen jullie aan de bonkaarten, persoonsbewijzen, stamkaarten enz?”

“In de eerste jaren van de organisatie van „Trouw”, later van de L.O. organisatie en door medewerking van enkele ambtenaren van ons eigen distributiekantoor en gemeentehuis.”

“Werd hiervoor ook betaald?”

“Neen, ieder deed zijn werk pro deo en persoonsbewijzen en stamkaarten werden gratis verstrekt. Zelf heb ik een 2960 bonkaarten rondgebracht en U mag gerust in Uw Courant een advertentie plaatsen of U er ook maar één kunt vinden, die ooit één cent aan mij betaald heeft voor een bonkaart. Wel werden er giften gegeven om de organisatie te steunen. Als penningmeester heb ik in totaal plm. f. 65.000 (€31.000 JGV) uitbetaald en rondgebracht. Er is in Gaasterland en Sloten f. 90.000 (plm. € 40.000 JGV) opgehaald (incl. de bijdrage van Bakhuizen, dat een apart comité had).”

“Hoeveel onderduikers had U in Uw rayon?”

“Enkele honderden jongens in de bepaalde leeftijd. Een honderd Joden, de kinderen meegerekend. Een tiental gezinnen van spoor- en tramarbeiders en enkele piloten.”

“Is U zelf wel eens in gevaar geweest?”

“We leefden betrekkelijk altijd in gevaar. Maar we hadden het te druk om daaraan te denken. Ik werkte nl. voor vier organisaties: voor de illegale pers, het N.S.F., de L.O. en de militaire organisatie. Alleen als er weer iemand van je kennissen gesnapt werd, dan schrok je weer even op. Een 12-tal kennissen zijn gefusilleerd. Hier hebt U vijf foto's van de mensen, waar ik het meest mee heb samengewerkt. Dit is „Karel”. Ik zou des morgens net naar hem toe. Onderweg werd mij verteld dat hij doodgeschoten was. Dit is „Klaas”. Hij had 's morgens nog bij mij koffiededronken en 's avonds om 7 uur sprak ik nog met hem voor de telefoon. Om half acht was hij gearresteerd en de volgende dag doodgeschoten. Dit is „Louis”, die logeerde de kerstdagen van 1944 bij mij. Een paar dagen later werd hij gevangen genomen en doodgemarteld omdat hij niets wou zeggen. Dit is „Wim”. Gevallen in Doniaga met negen anderen. Deze man hier, liet een vrouw met tien kinderen achter. Allemaal helden die hun leven hebben opgeofferd voor hun medemens en het Vaderland....

Een week of drie voor de bevrijding ben ik nachts van bed gehaald en direct meegenomen. Zij hebben toen het huis doorzocht en niets gevonden. Ze hebben die nacht ook Johannes Weersman opgehaald. Ze hebben mij weer losgelaten. De eerste week ben ik naar Bolsward gegaan en daarna ben ik weer naar huis gegaan, maar ik sliep niet meer thuis.”

Uit Steengenga's eigen verhaal over zijn oorlogsbelevissen, helaas ongedateerd:

“De Ordedienst (O.D.) heb ik ook ter hand genomen en geheel georganiseerd in de Zuidwesthoek van Friesland, nl. in acht gemeenten. De Ordedienst is een organisatie die militair gezag krijgt op het moment dat de Duitsers vertrokken zijn. De heer Siemen de Jong, res. Kapitein, heb ik aangezocht als Districtscommandant (Dic.) en met hem heb ik verschillende gemeentecommandanten aangezocht. Het werk voor de O.D. heb ik later alleen met de heer S. de Jong georganiseerd en het werk voor Vrij Nederland later vervangen door Trouw. In verschillende dorpen heb ik contactpunten gemaakt en dat waren Bubbermans in Bakhuizen, meester Zijlstra in Nijemirdum, Jacobus Boomsma in Sondel, Smits in Sloten, De Jong in Wijckel, Van der Wal in Lemmer, dokter Bonga in Woudsend, Smits in Warns, meester De Boer in Staveren, De Vries in Koudum en meester Bakker in Doniawerstal. Dit werk heb ik achtereenvolgens

voortgezet met Wim Speelman, Nico de Boer, Jan de Vries en Gerben Meijer en zijn broer. In Lemsterland kreeg ik contact met Wim en Arie, de twee werkers van Meppel. Toen Arie gearresteerd werd, kwam Louis Molenaar in zijn plaats.

Eén van mijn contactpunten in Sondel was de heer Jacobus Boomsma. Deze ging, nadat hij bezoek van een mof had gehad naar Sneek. Daar is hij later districtsleider geworden onder de naam Karel. Dat was in de zomer van 1943 ongeveer. In de herfst van 1943 is hij bij mij gekomen en toen hebben wij samen gesproken over het vormen van een soort gemeentelijk comité. Wij hebben dat hier in Gaasterland in november 1943 opgericht. Met dit comité heb ik het L.O. werk in Gaasterland verder voortgezet. Het rondbrengen van bonkaarten en het uitkeren van steun bleef mijn werk hoofdzakelijk. In de herfst van 1944 is de organisatie van de O.D. ineen gesmolten met de K.P. tot de N.B.S. (Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten). De heer Siemen de Jong bleef Districtscommandant en ik ben officier van verpleging geweest. Wij hadden District IV."

Leden van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten. Gewest I, District IV. Achterste rij v.l.n.r. administrateur P. Epema, verpleging B.H. Steengenga, ?, ?, Tjerk de Blaauw, functie onbekend, financiën B. Steengenga. Voorste rij: chef staf J. J. de Koning, districtscommandant Siemen de Jong en districtsoperatieleider H.L. Tissot van Patot.

Activiteiten na de oorlog

Het is onbegonnen werk om in dit artikel alle zaken te vermelden, waarbij Steengenga in oorlogstijd en vlak daarna, betrokken is geweest. Enkele wil ik u noemen:

- In het Duitse kamp „Eisbär” in Sondel is de Oostenrijkse soldaat Josef Fleck in de wintermaanden van 1944 gedeserteerd. Hij werd daarbuiten opgevangen door..... Steengenga.
- Steengenga was betrokken bij de wapendroppings. Hij zorgde er o.a. voor dat er wapeninstructies konden worden gegeven. Hij zorgde voor oefenruimtes en instructeurs.
- Hij gaf in januari 1945 leiding aan de opvang van 825 evacués uit Limburg. Zij werden

in Gaasterland opgenomen vanwege gevechten tussen Duitsers en Geallieerden.

- Steengenga heeft direct na de oorlog heel veel energie gestopt in het zoeken naar het lijk van zijn vermoorde oomzegger Luitjen Mulder uit de Brekkenpolder. Steengenga had Mulder zelf overgehaald deel te nemen aan het verzet. Hij voelde zich verantwoordelijk.

- Op 17 april 1945 begon Steengenga aan een gedetailleerde inventarisatie van alle achtergebleven goederen in kamp 'Eisbär'te Sondel.

- Na de oorlog nam Steengenga plaats in het zuiveringscomité. Ook de positie van de tijdelijk terzijde geschoven burgemeester G.W.C.D. baron Schwartzenberg thoe Hohenlansberg moest daarin worden beoordeeld.

Financieel verslag van B.H. Steengenga over de afgedragen gelden in de jaren 1945 tot 1962 (in guldens), letterlijk overgenomen uit zijn kasboek.

Aan de Stichting Sneek 1945 – 1962. (nu Stichting 40-45 , JGV)

13 januari 1945 f. 4.000,00

19 mei 1945 f. 30.561,00

13 juni 1945 f. 476,00

24 september 1945 f. 20.000,00

29 april 1946 f. 250,00

Samen

f. 55.287,00

19 januari 1946 aan B.v.d.Wal te Balk

voor de ondergedoken Jood Vas Dias f. 256,00

28 januari 1946 aan D. de Jong Bakhuizen

voor schadevergoeding S.D. f. 806,60

5 februari 1946 aan F. Mulder Nijemirdum

voor schadevergoeding bezoek S.D. f. 100,00

7 februari 1946 aan L.R. Wildschut Wijckel

voor schadevergoeding in brand steken

van de boerderij door de S.D. f. 5000,00

11 december 1946 aan Fonger Mous Bakhuizen

voor schadevergoeding bezoek S.D. f. 2000,00

Samen

f. 8.162,00

1949/1950. Verpleegkosten Mej. Jet van Hes te Oudemirdum. Zij leefde met haar broer Roelof van Hes.

Zij hadden een Joods echtpaar in huis, H.Kisch, uit

Amsterdam. Roelof werd op een nacht uit huis

gehaald door de Landwacht die toen in Balk

ingekwartierd was. De joden vonden ze niet, die

zaten in een schuilplaats. Roel is later weer thuis

gekomen. Jet werd later ziek en is overleden.

f. 1.720,00

6 februari 1950 aan H. Eijgelaar te Wolvega voor het plaatsen van een Monument in het bos te Oudemirdum

en achter Heaburgen in het IJsselmeer f. 1601,60

Nota E. van der Veer te Sondel voor het maken van een betonnen vloer voor het Monument	f. 250,00	
M. Mandemaker voor foto's van Monument	<u>f. 48,87</u>	
	Samen	f. 1.900,47
11 september 1952. De Vrijs Meubilering Joure voor maken van bank in gemeentehuis Balk	f. 455,85	
Februari 1953. Gebrs. Hoogeveen te Balk voor bevestigen van deze plaat	f. 226,70	
Van Kingma's bank voor deze plaat	f. 58,20	
	<u>f. 1536,69</u>	

Samen f. 2.277,44

Aan W. van der Goot te Oudemirdum voor onderhoud graf H. Visser op het kerkhof in Oudemirdum in de jaren 1949 tot 1956		<u>f. 74,50</u>
	Samen	f. 69.422,01

Factuur 8 juli 1952 van H. Eijgelaar te Wolvega voor het maken van een gedenkteken te Ypecolsga.	f. 884,15	
Factuur augustus 1952 van P. Rijnia te Woudsend voor het maken van een betonnen fundering voor dit monument.	<u>f. 679,46</u>	
	Samen	f. 1.563,61

Het laatste bedrag van het geld is in 1962 overgemaakt aan de heer Th. de Jong, voorzitter van de dorpsvereniging van Oudemirdum, nl. een spaarbankboekje bij de Rabobank te Balk van f. 250,00 voor het onderhoud van het monument in het bos te Oudemirdum.

Aan de heer R. Roelevink, voorzitter van de dorpsvereniging te Nijemirdum, is in 1962 ook een spaarbankboekje uitgereikt van f. 250,00 voor het onderhoud van het monument aan het IJsselmeer achter Heaburgen te Sondel – Nijemirdum.

Totaal betaald	f. 13.626,19		
	f. 35.119,50		
	f. 69.422,01		
	<u>f. 500,00</u>		
	f. 118.667,70 en f. 1.563,61.	Samen	f. 120.231,31

Steengenga's kasboek werd in de jaren 1945 tot 1960 nagezien en gecontroleerd en voor akkoord getekend door de heren J. de Ruiter, 2e Kamerlid en Th. van Hout, burgemeester van Staveren.

Ik hoop met dit artikel een bijdrage geleverd te hebben, die meer inzicht geeft in het leven van een groot en bijzonder actief en volgens hemzelf 'legale' leider in het verzet tegen een ondemocratische bezetter.

J.G.Vogelzang.

They were killed instantly...

Het was die woensdagmiddag 22 december 1943 druilerig weer boven de Zuidwesthoek. Vanaf de grond was niets te zien van de overtrekkende Amerikaanse vliegtuigformaties, die terugkwamen van een bombardement op de rangeerterreinen van de Reichsbahn bij Osnabrück. Alleen het dreunende geluid van de viermotorige kisten werd in het gebied tussen Bolsward en het IJsselmeer gehoord, af en toe verstoord door het doffe geratel van zware machinegeweren.

De gruwelijkheid van de luchtgevechten die zich boven Gaasterland afspeelden werd pas duidelijk toen omstreeks tien voor drie een brandende B-24 door het dichte wolkendek naar beneden kwam. Hoewel de luchtbus nog leek te zoeken naar een geschikte landingsplek, sloeg hij net buiten Mirns in een zee van vuur te pletter. Het kleine dorpskerkhof met daarop de markante klokkenstoel werd door crash volkomen vernield, evenals het vliegtuig zelf. Veel erger was echter het verlies aan mensenlevens. Zeven van de tien bemanningsleden van de Liberator keerden na de oorlog niet in hun vaderland terug.

B-24 Liberator

Als afschrikwekkend voorbeeld voor de bevolking, werden de stoffelijke resten van de omgekomen Amerikaanse vliegeniers pas enkele dagen na de tragedie door de bezetter geborgen. De aanblik van hun verminkte lichamen was ronduit afschuwelijk. Een inwoner van Bakhuizen schreef na de oorlog aan één van de overlevende vliegeniers: “(...) no help, spiritual or corporal, would give this men any relief any more. They were killed instantly and they all were more or less maimed. I better give not any more details about the men or how they looked like.” Op 24 december, één dag voor kerst, werden zij ter aarde besteld op de Rooms Katholieke begraafplaats van Bakhuizen. John Allen, Anthony Destro, John Elder, Oscar Robbins, James Owens, Joseph Pavelko en Everett Odom gaven die middag hun leven voor onze vrijheid.

Een paar maanden na de bevrijding zijn de slachtoffers van de crash bij Mirns, allemaal nog jonge mannen, door de Amerikaanse gravendienst overgebracht naar de grote oorlogsbegraafplaats bij Margraten in Zuid-Limburg. Joseph Pavelko rust daar nog steeds, temidden van ruim achtduizend andere Amerikaanse gevallen. De overige bemanningsleden zijn aan het einde van de jaren '40 naar de Verenigde Staten gerepatriëerd.

Door de getuigenissen van de drie overlevenden, Erwin Bevins, Joseph Gill en Harry Henry, weten we wat zich die middag ongeveer moet hebben afgespeeld. Uit hun verhaal blijkt dat de Liberator al boven Duitsland een voltreffer van een granaat had gekregen, waardoor een van de motoren was uitgevallen en de romp was ontzet. Door de toegebrachte schade verloor het vliegtuig hoogte en raakte het achter op de formatie. Als eenling werd het logge toestel een gemakkelijke prooi voor Duitse

jachtvliegtuigen.

Boven Zuidwest-Friesland boekten tweemotorige jagers van het Zerstorergeschwader 26 op 22 december 1943 meerdere successen in hun strijd tegen de Amerikanen. Niet alleen bij Mirns, maar ook bij Bolsward en in het IJsselmeer kwamen B-24's naar beneden. De genadeslag voor John Allen's toestel werd waarschijnlijk gegeven door Feldwebel Theodor von Kovarbasic, een Duitse piloot, die later die middag zelf ternauwernood aan de dood ontsnapte. Nauwelijks een half uur na de gruwelijke crash bij Mirns stortte zijn jachtvliegtuig neer in een weiland bij Britswert. De radiotelegrafist kwam daarbij om het leven.

Van de drie Amerikanen die zich die middag op het laatste nippertje het vege lijf hadden weten te redden, bleef alleen de co-piloot Erwin Bevins uit handen van de Duitsers. Hij werd door verzetsmensen per ambulance naar Leeuwarden vervoerd en wachtte daar de bevrijding af. Joseph Gill en Harry Henry hadden minder geluk. Gill, die zich van de hele crash later niets meer herinnerde, was behoorlijk zwaar gewond. De Duitsers brachten hem over naar het vliegveld Leeuwarden en vandaaruit naar een krijgsgevangenenkamp in Duitsland.

Hetzelfde lot wachtte Harry Henry. Hij was kort na de crash bij het hotel in Rijs binnengebracht, maar zag geen kans meer om te ontsnappen. Hij had geluk, dat de Duitsers, die vanaf de luchtopervatiepost aan de Mirnserlaan kwamen om hem te arresteren, geen echte scherpslijpers waren. Zij gingen bewust voorbij aan het feit dat hij – ter voorbereiding op zijn ontsnapping – al burgerkleden had aangetrokken. In plaats van hun arrestant als spion terecht te laten stellen, verzochten zij hem vriendelijk om zich wederom in zijn Amerikaanse vlieger uniform te hijsen. Vanuit Rijs belandde Harry Henry na enkele weken in een krijgsgevangenenkamp aan de Oostzee, waar hij tot de bevrijding bleef.

Graf in de VS van vier bemanningsleden van de B-24 die neergeschoten werd bij Mirns in 1943

en Klif in Oudemirdum. Meer informatie over het werk van de SMAMF en de crashes, die tijdens de oorlog in Friesland hebben plaatsgevonden, vindt u op www.luchtoorlogfriesland.nl

Alexander Tuinhout, secretaris SMAMF

De familie Van Swinderen in de schijnwerpers.

In de maand juli zullen er dit jaar enkele gebeurtenissen in Gaasterland plaats vinden, die in het teken staan van het voormalige “Huize Rijs” en haar bewoners, de familie Van Swinderen. Naast de heropening van de door het Fryske Gea gereconstrueerde slottuin en de organisatie van een expositie over de Van Swinderens in het oude raadhuis van Balk, zal er een boek verschijnen van onze hand over deze ooit in Gaasterland zo prominent aanwezige familie: *‘Adeldom Verplicht. De geschiedenis van de Gaasterlandse familie Van Swinderen’*.

Meer dan 100 jaar hebben de Van Swinderens zich ingezet voor het welzijn van de Gaasterlandse bevolking en vooral op financieel gebied hebben ze een grote rol gespeeld. Als schrijvers van het boek heeft vooral dit laatste ons geïnspireerd: hoe deze uit Groningen afkomstige familie in het midden van 19de eeuw kon uitgroeien tot de rijkste grootgrondbezitter van Friesland.

Intrigerend was ook om te ontdekken hoe deze familie haar kapitaal beschikbaar stelde om de Gaasterlanders, ja zelfs de bewoners van de gehele Zuidwesthoek van Friesland, financieel te ondersteunen. Dat de Van Swinderens hun kapitaal daarnaast ook voor andere doeleinden gebruikten is één van de (naar ons idee) interessante onderwerpen uit het boek.

Jhr Jan Hendrik Frans Karel
van Swinderen

Een onderdeel van de zoektocht naar de familiegeschiedenis waren de bezoeken aan de enige nog levende mannelijke nazaat in de rechte lijn uit de familie Van Swinderen. Door een puur toeval vonden we via internet een in Londen woonachtige Gerlacijs van Swinderen. Zij bleek de dochter van een directe nazaat en zo werd er contact gelegd met haar vader jhr. Louis Ferdinand Anton Gerlacijs van Swinderen, die in Bussum bleek te wonen. Hier werden we hartelijk ontvangen en we konden in zijn appartement talloze objecten bekijken die, zoals hij zelf ook vertelde,

allemaal afkomstig waren uit “Huize Rijs”. Naast allerlei wetenswaardigheden werd ons verteld dat er ergens ook nog een “zwarte doos” moest zijn. Geheinzinnigheid maakt uiteraard nieuwsgierig, maar er werd (tot onze spijt) niet meer over gesproken. Jhr. van Swinderen is waarschijnlijk zelf wel naar de doos op zoek gegaan, want bij een volgend bezoek bleek de doos tot onze grote verrassing in de kamer te staan. Hij bleek een schat aan documenten en oude foto's te bevatten die voor een groot deel

betrekking hebben op de Gaasterlandse periode van de familie. Vooral de foto's van de zonen van de laatste Van Swinderen burgemeester jhr. Jan Hendrik Frans Karel waren voor ons van groot belang en ook de prachtige foto's van de dochters, de freules Johanna Constantia en Quirina Jacoba, uit omstreeks 1930, bleken voor ons boek van grote waarde, niet in de laatste plaats, omdat we het vertrouwen kregen om ze mee naar huis te mogen nemen en ze thuis te digitaliseren.

Een zijdelingse “draad” in de totstandkoming van het manuscript is het overlijden van de heer Doeleman. Hij had in eerste instantie al onderzoek naar de familie Van Swinderen gedaan. Op het moment dat dit ons bekend werd, bleek hij kort daarvoor te zijn overleden. We werden via via geïnformeerd dat de heer Doeleman al gedurende een lange periode samen met een redacteur van de Balkster Courant periodieke bijdragen over de familie Van Swinderen voor deze krant had geleverd. Deze artikelen bleken nog ter inzage op het redactie bureau van de Balkster Courant in Emmeloord. Maar omdat onze eigen studie intussen al in een vergevorderd stadium was, bleek dat de meeste informatie uit deze artikelen al bij ons bekend was.

Wel is daarna nog geprobeerd het privéarchief van de heer Doeleman alsnog in te zien. Omdat we hadden gehoord dat dit over niet al te lange tijd zou worden aangeboden aan Tresoar te Leeuwarden, hebben we daar nog op gewacht.

Enige tijd later hebben we daarom contact opgenomen met Tresoar, waar men ons meedeelde, dat het materiaal tot op dat moment nog niet door de vrouw van de heer Doeleman was aangeboden. Bovendien vertelde men ons ook, dat Tresoar terughoudend is met het opnemen van nalatenschappen van onderzoekers, omdat die maar een beperkte waarde zouden hebben. Na deze uitlatingen hebben we geen verdere stappen meer ondernomen om kennis te nemen van het archief van de heer Doeleman.

Waar wel intensief gebruik van kon worden gemaakt, was de digitale publicatie van alle oude uitgaven van de Leeuwarder Courant. Door middel van een zoekprogramma kon er veel informatie over de familie Van Swinderen worden gevonden. De eerste publicatie (15 augustus 1823), waarin de naam voorkomt, is van burgemeester Wicher van Swinderen van Gaasterland, waarin wordt verklaard “dat alle ongeoorloofde bedrijven op de jaarlijkse Wildemarkt ten strengste zullen worden geweerd”. Zo blijken er in het bestand van alleen al de 19de eeuw 2360 hits (!) te staan, waarin de naam Van Swinderen voorkomt. Er viel dus heel wat te lezen...

De jaarlijkse opgave van de lijst van de hoogstaangeslagenen, zoals die een bepaalde periode in de Leeuwarder Courant werd gepubliceerd, was voor ons vooral interessant. Gedurende zijn eerste periode bleek jhr. Gerard Regnier Gerlacius van Swinderen de hoogst aangeslagene van de provincie Friesland te zijn geweest, zoals onderstaande publicatie van 27 mei 1856 aangeeft:

LIJST der hoogst aangeslagenen in 's Rijks Directe Belastingen in de provincie *Friesland*.

De bevolking der Provincie, volgens de laatst gehouden volkstelling, bedraagt 242,861 inwoners.

1. Volgnummer.	2. N A A M.	3. V O O R N A M E N.	4. Geboorte-plaats.	5. Dagteekening der Geboorte.	6. Dagteekening der Naturalisatie.	A A N G E S L A G E N				11. Totaal generaal.		
						7. r e	8. in de Grondbelasting voor	9. in 't Personeel voor	10. in 't Patentrecht voor			
1.	van Swinderen.	Jhr. Gerard Regnier Gerlacius	Groningen.	6 Julij 1804.		Jorwerd. Langweer. Balk. Sloten. Koudum. Holwerd. Stavoren. Woudsend. Wommels. Lemmer. Oosterzee. Ternaard.	f 217. 25 254. 16 6340. 09 127. 06 2650. 50 458. 55 82. 32 36. 71 10. 38 20. 95 38. 24 6. 85	f 346. 24			f 10599. 40	
							f 10253. 16	f 346. 24				

Omdat deze lijsten jaarlijks werden gepubliceerd, was er een interessante lijn te ontdekken in het hoe en wanneer de Van Swinderens hun bezittingen van vader op zoon overdroegen. Werd eerst jhr. Gerard Regnier genoemd, daarna kwam hij tegelijkertijd ook met zijn zoon jhr. Jan Hendrik op de lijst voor en weer later alleen zijn zoon Jan Hendrik. Want, hoewel de vader zijn bezittingen over zijn drie kinderen verdeelde, blijkt dat de bezittingen van de ongetrouwde dochter later in handen kwamen van haar broer jhr. Jan Hendrik, waardoor deze ook weer een positie als grootste landbezitter van Friesland kreeg.

Wat het meest in het oog loopt bij de tot standkoming van het grootgrondbezit van deze familie, was het huwelijk van jhr. Gerard Regnier Gerlacius van Swinderen met Constantia Johanna barones Rengers. Hij was een 30-jarige marineofficier en zij een 38-jarige alleenstaande vrouw en bewoonster van het oude jachtslot te Rijs. Of het liefde op het eerste gezicht was valt te betwijfelen, ook al vanwege het feit dat zij elkaar al uit hun jeugd jaren kenden door de bezoeken die de Groninger familie regelmatig bracht aan hun landgoederen in de omgeving van Rijs. Het staat in elk geval wél vast dat er in zakelijk opzicht geen betere deal gemaakt had kunnen worden. Dit wordt duidelijk als we het kadastrale minutenplan van Friesland uit 1832 bestuderen, waarop van elk perceel grond de eigenaar wordt vermeld.

Detail van het kadastrale minutenplan van Friesland uit 1832.

Aan de hand van deze gegevens valt vast te stellen, dat het westelijke deel van Gaasterland in bezit was van de familie Rengers (groen), terwijl het oostelijk gedeelte grotendeels in handen was van de familie Van Swinderen (okergeel), die op dat moment nog in de stad Groningen woonde. Zo behoorde het Rijsterbos met wijde omgeving aan de familie Rengers, terwijl de Starnumanbossen, de Bremerwildernis en Hooibergen, met als centrum het landgoed Lycklemabosch, toebehoorden aan de Van Swinderens. Maar op het kaartje is ook te zien dat bijvoorbeeld hun bezittingen bij het Westerein in Harich (middenboven) perceelsgewijze door en naast elkaar liepen, terwijl er ook rond Nijemirdum percelen van de familie Rengers binnen het grondgebied van de familie Van Swinderen lagen.

Een huwelijk tussen de beide families was dus een ideale gelegenheid om het familiebezit te vergroten en er op deze manier meer een eenheid van te maken.

Het meest opmerkelijke in de studie naar het financieel welvaren van de familie Van Swinderen was de constatering, dat uit de Memorie van Successie, opgemaakt naar aanleiding van het overlijden van burgemeester jhr. Jan Hendrik Frans Karel van Swinderen in 1902, de conclusie getrokken kan worden, dat de familie er financieel heel anders voorstond dan de afgelopen jaren in veel publicaties naar voren is gekomen. Dat men hierin niet zorgvuldig is geweest en kennelijk niet de moeite heeft genomen om zich naar behoren te informeren, is ons een raadsel. Nog in 1889 werd jhr. Jan Hendrik van Swinderen de grootste particuliere grondbezitter van Friesland genoemd, terwijl hij volgens diverse publicaties 13 jaar later zijn nabestaanden met een forse schuld zou hebben opgezadeld.

Wij menen echter te moeten vaststellen dat de financiële situatie van jhr. Jan Hendrik niet vergeleken kan worden met een faillissement zoals dat bijvoorbeeld bij de teloorgang van het zaken- en privékapitaal van Dirk Scheringa het geval is geweest. Al fungeerde “Huize Rijs” dan ook als een particuliere bankinstelling, de mensen, die bij jhr. Jan Hendrik aanklopten voor een lening of obligatie, konden rekenen op zoveel medemenselijkheid en clementie bij het afbetalen van hun schulden, dat ze niet bang hoefden te zijn om op straat te worden gezet.

Sieger Rodenhuis
Geertje Kingma

Oproep I : verzoek aan alle leden

Op de ledenlijst staan veel donateurs zonder emailadres vermeld, ongeveer 50%. We nemen aan dat er veel meer leden zijn, die een emailadres hebben. Zou u de moeite willen nemen uw emailadres via de mail door te geven aan het nieuwe emailadres van het HWG : stichtinghwg@gmail.com. Dat bespaart veel portokosten en is erg handig bij het versturen van uitnodigingen.

Albert Draaijer, namens het HWG

De Tuinen van Slot Rijs, van verleden naar heden.

Hoe het allemaal begon

Een paar honderd jaar geleden, in 1676, kocht Hiob De Ruyter De Wildt, een vermogend man uit Amsterdam, verschillende landerijen, bossen en behuizingen in Gaasterland. Deze aankopen hebben uiteindelijk geleid tot het ontstaan van Huize Rijs en het bijbehorende Rijsterbos. Sindsdien hebben daar verscheidene adellijke families gewoond.

Na drie generaties De Wildt werd in 1756 het huis eigendom van Ulbo Aylva Rengers, die gehuwd was met een nazaat van Hiob De Wildt. Na de dood van dit echtpaar bewoonde de zoon Albertus Aemilius Rengers het slot. In 1834 huwde zijn dochter, freule Constantia Rengers, met jonkheer Gerard Reynier Gerlacius van Swinderen. Sindsdien heeft het geslacht Van Swinderen in Huize Rijs gewoond.

In 1847 is Huize Rijs afgebroken en op dezelfde plek heeft de familie Van Swinderen een nieuw buiten laten bouwen, dat in de volksmond de naam Slot Rijs kreeg. De familie Van Swinderen is van grote betekenis geweest voor Gaasterland. Woeste gronden werden ontgonnen tot bouw- of grasland, wegen werden aangelegd en kanalen gegraven. Ook werden er op grote schaal bossen aangelegd.

Met de bouw van het nieuwe slot werden ook de tuinen veranderd. De toen erg in zwang zijnde Engelse landschapstuin ging de oude formele en strakke tuin vervangen.

De Engelse landschapstuin was een reactie op de stijve en vormelijke tuinen, waarbij voorbijgegaan werd aan natuurlijke structuren, zoals bijvoorbeeld te zien is in de tuin van paleis Het Loo.

De tuinen van Slot Rijs veranderden in een wandelpark. Er kwam een vijver met glooiingen, een boomgaard en een 'gerieftuin' waar groente en fruit werden gekweekt. Grote bomen werden verspreid over het terrein gepland voor schaduw en vooral om

diepte in het tuinlandschap te geven. Er bestaat nog een kadastrale tekening uit 1832, waarop al een plan van de nieuwe Engelse tuin staat. Blijkbaar had de familie Rengers ook al interesse om een Engelse tuin aan te leggen.

Na ruim een eeuw van groeiende welvaart werd er in 1934 op Slot Rijs een herdenkingsfeest gehouden. De freules Johanna en Quirina van Swinderen herdachten toen het feit dat de familie honderd jaar op Slot Rijs woonde.

Johanna overleed twee jaar later. Door financiële tegenspoed moest Slot Rijs verkocht worden. Op een hoekstuk van het terrein liet freule Quirina een huis bouwen, dat ze ook weer Huize Rijs noemde. Daar is ze blijven wonen tot ze overleed in 1958.

Slot Rijs werd geheel afgebroken en alle bomen gekapt en gerooid. Het terrein werd grasland.

Het was een betreurenswaardig einde van een indrukwekkende periode.

Terug naar het heden

In 2008 ging It Fryske Gea een lang gekoesterde wens realiseren: het kale grasland terugbrengen naar zijn oude glorie. Na overleg met verschillende instanties werd besloten het weiland te kopen. Het terrein zou wel kleiner zijn dan voorheen. Freule Quirina had namelijk percelen grond langs de Enkhuizerlaan verkocht aan particulieren. Die grond bleef dus buiten het herstelplan.

Het bureau NoordPeil landschap en stedenbouw heeft aan de hand van de tuinschets uit 1832 een tuin ontworpen, die de sfeer van vroeger zal uitdragen. Dat houdt in een wandeltuin met elementen zoals een vijver, wandelpaden, glooiingen, een boomgaard en de slotgracht.

Er is gebruikgemaakt van oorspronkelijke onderdelen van de oude tuinen zoals de plaats waar Slot Rijs heeft gestaan, de oorspronkelijke hoofdingang en de loop van de slotgracht.

In mei 2008 is begonnen met het graven van de slotgracht en de vijver. Aansluitend zijn

verhogingen in het terrein aangelegd, gebruikmakend van de vrijgekomen grond. Het bleek dat op de plek van de hoofdingang het oude fundament van de passage over het water van de gracht nog in zijn geheel aanwezig was. Toch is er een nieuw fundament gemetseld worden vanwege de slechte toestand van het oude metselwerk. De contouren van Slot Rijs zijn door middel van zwarte betonnen muurtjes gemarkeerd. Wandelpaden zijn aangelegd en een beplantingsplan is samengesteld.

De bedoeling van It Fryske Gea en bureau NoordPeil is dat de tuinen een sfeer zullen uitdragen van vergane glorie. Dat komt tot uitdrukking in de keuze van stinzenplanten, wilde planten en niet intensief gemaaide grasvelden. De ruimtes tussen de betonnen muurtjes zullen worden opgevuld met aarde, waarin bramen en wilde rozen geplant zullen worden.

Het door beeldend kunstenaar Ids Willemsma ontworpen hek markeert de hoofdingang. Her en der worden bomen geplant: onder andere beuken, walnoten, kastanjes, eiken, een linde en een treures. In de boomgaard staan al hoogstamfruitbomen als appels, peren, pruimen en een mispel.

Er komen groepen heesters op verschillende plekken: hazelaar, hulst, rhododendron, vuilboom en Gelderse roos. Verder bodembedekkers zoals lelietje-der-dalen, klimop, longkruid, crocussen, sneeuwkllokjes en daslook. De grasvelden worden ingezaaid met veldbloemen. De wandelpaden zijn rolstoelvriendelijk gemaakt.

Zo ontstaat een wandelpark, waar het hele jaar door planten bloeien en in de herfst de bomen prachtig kleuren.

Dit verhaal over de tuinen van Slot Rijs beslaat een tijdvak van 300 jaar. Het is de verdienste van It Fryske Gea dat zij opnieuw de eenheid van het Rijsterbos en de tuinen wist te herstellen. Het geheel is een aanwinst voor Gaasterland.

Rietje Smit

Een bijzondere ingang voor de nieuwe tuin van Slot Rijs

Op 7 april is aan de ingang van de nieuwe 'slottuin' in Rijs een kunstwerk geplaatst van beeldend kunstenaar Ids Willemsma uit Easterwierrum.

Twee halfcirkelvormige draaibare constructies van staal vormen de eigenlijke toegang tot de opnieuw aangelegde tuin van het voormalige Slot Rijs. Deze toegangspoort is drie bij vier meter hoog en wordt aan weerszijde geflankeerd door twee afsluitende lage hekken, elk een meter hoog en zes meter lang. Alle delen samen hebben een breedte van twintig meter en overspannen de originele overkluizing van het voormalige bruggenhoofd over de slotgracht. Het materiaal is staal, dat door een zwarte slagvaste coating wordt beschermd.

Volgens de kunstenaar heeft de opdrachtgever, It Fryske Gea, hem geheel de vrije hand gegeven bij het ontwerp en de uitvoering van deze toegangspoort, die benadrukte Ids Willemsma, een autonoom kunstwerk is, zonder verwijzing of bruggetje naar het verleden.

Het zal, wanneer de tuin na een aantal jaren volgroeid is, een bijzondere sensatie zijn om via dit 21^e eeuwse kunstwerk opnieuw iets van de romantische sfeer van de 19^e eeuw te ervaren.

Tekst en foto Bram de Smit

Ids Willemsma bij de plaatsing van zijn kunstwerk voor de ingang van de gereconstrueerde tuin van Slot Rijs op 7 april 2010.

Missing Airmen

Verslag van de lezing door Douwe Drijver en Alexander Tuinhout

Zeker 70 mensen woonden op 19 april de lezing bij over de luchtoorlog boven Friesland in de periode 1940 – 1945. Daarnaast moesten we ook nog wel zo'n 15 mensen teleurstellen. Het onderwerp leeft dus nog steeds, zelfs 65 jaar na de oorlog. Voor de gelegenheid waren we uitgeweken naar de raadszaal van het oude raadhuis. In de bibliotheek was niet genoeg ruimte om zo veel mensen te herbergen en in de burgerzaal van het gemeentehuis stond de fototentoonstelling van Mandemaker over de bevrijding opgesteld.

De lezing werd gehouden door de heren Douwe Drijver en Alexander Tuinhout van het Fries Verzetsmuseum in Leeuwarden. Gedetailleerd lieten zij zien waar, wanneer en welke vliegtuigen boven Friesland zijn neergestort. Boven Gaasterland zijn ongeveer 10 vliegtuigen neergestort; over de crash bij Mirns op 22 december 1943 hebt u al kunnen lezen in dit tijdschrift.

De eerste bombardementen vonden al plaats op 28 juni 1940, toen de Engelsen door hadden dat de Duitsers bij Leeuwarden een vliegbasis aanlegden (met 7500 mensen) om van daaruit bommenwerpers richting Engeland te sturen. Ook stegen vandaar de jachtvliegtuigen op, die op aanwijzing van de radarinstallatie Eisbär in Sondel, de Engelse bommenwerpers richting Bremen en Hamburg neer moesten halen. Omdat het vliegveld vlakbij de stad, lag kosten de bombardementen in Leeuwarden veel burgers het leven.

Voor de koffie gingen we in de pauze weer naar de bibliotheek aan de overkant. Daar konden ook de tentoonstellingen bekeken worden. Na de pauze kwamen de verhalen los van de mensen die het in hun jeugd hadden meegemaakt. Zoals van Frans van der Heide (nu 82 jaar) die een Duits vliegtuig vlakbij zijn huis zag neerkomen achter de fabriek van Spaans in Balk en die ook nog een ooggetuigenverslag kon geven van wat hij bij de vernielde klokkenstoel van Mirns gezien had. Niet alleen vliegtuigonderdelen, maar ook ledematen versperden de weg tussen Rijs en Mirns... De Duitsers lieten voor straf alles twee dagen liggen.

Wytze Stellingwerf vertelde over zijn verzameling voorwerpen uit de oorlog en liet een originele Amerikaanse vliegerskaart rondgaan, die waarschijnlijk destijds voor droppings gebruikt is. Behalve wapens werden er ook wel geheim agenten gedropt en Drijver vertelde over gevallen waarbij dat niet altijd goed ging.

In Friesland zijn 622 geallieerden omgekomen waarvan 111 onbekenden. Douwe Drijver en Alexander Tuinhout zetten zich in voor de Stichting Missing Airmen Memorial Foundation. De stichting probeert van die onbekenden de familie op te sporen en die mannen, die voor onze vrijheid vochten een naam en een gezicht te geven. Het was een leerzame, interessante en voor het HWG zeer geslaagde avond. Geïnteresseerden verwijzen we graag naar de website www.luchtoorlogfriesland.nl.

Sietske Dijkstra

Oproep II : nieuwe leden voor de werkgroep inventarisatie

De Stichting Historysk Wurkferbân Gaasterlân heeft sinds kort een eigen kantoorruimte beschikbaar. We zijn tijdelijk gehuisvest bij Omrop Gasterlân, Dubbelstraat 10 te Balk.

Vooral de werkgroep Inventarisatie maakt gebruik van deze ruimte. Er staan een computer, een all-in scanner, een printer en een copieërapparaat en er is een internetverbinding. Kortom, een prachtig plekje om te werken, van alle gemakken voorzien (ook koffie en thee)!

Elke maandag van 9-12 uur is deze ruimte tevens open voor het publiek om historisch materiaal zoals oude foto's, krantenknipselmappen e.d. te laten scannen of in bewaring te geven bij het HWG. Het handigst is om telefonisch van te voren een afspraak te maken.

Momenteel wordt er druk gewerkt aan een eigen website van het HWG. Daarvoor moet veel al verzameld materiaal worden gescand, bewerkt en klaar gemaakt om het daarna op de website te plaatsen.

Om dit te realiseren zijn we als werkgroep **op zoek naar nieuwe leden**. Verder wordt er gewoon doorgedaan met het zoeken naar nieuw historisch materiaal in bijvoorbeeld de Balkster Courant. Het sneupwerk moet doorgaan!

Heb je belangstelling, geef je dan op bij Sietske Dijkstra, tel. 0514-602299.

Uitleg bij het scannen, computergebruik en begeleiding van nieuwe mensen wordt geregeld.

Albert Draaijer, werkgroep Inventarisatie

Werkgroepen

Verschillende werkgroepen verdiepen zich in de Gaasterlandse geschiedenis. Er is heel veel uit te zoeken. Informatiecentrum Mar en Klif beschikt over een omvangrijke collectie historische documentatie. Daarnaast is er natuurlijk ook veel te vinden in het Gemeentearchief in Balk en in de Openbare Bibliotheek.

Hieronder een overzicht van de werkgroepen met de namen, telefoonnummers en e-mailadressen van de coördinatoren. Donateurs die willen meedoen, kunnen zich bij hen aanmelden.

Inventarisatie en Documentatie

Sietske Dijkstra (0514-602299),
sclinzl@hotmail.com

Beeldmateriaal en Publicaties

Iris Maaskant (0514-602909),
maask@planet.nl

Dorpen en Gehuchten

Jan de Vries (0514-603614),
jdvbalk@hetnet.nl

Visserij en Scheepvaart

Ruud Guys (0514-682120),
rudolfguys@planet.nl

Kunst en Cultuur

Bram de Smit (0514-603918),
smit-wassenaar@kpnplanet.nl

Archeologie

Klaas Vermeulen (0514-522336)

Het is tijd voor een goede buur.

Als bank heb je je maatschappelijke verantwoordelijkheden. Niet alleen nationaal, ook lokaal. Een prettige samenleving begint nou eenmaal bij u in de straat, om de hoek, in de wijk. Daarom sponsort de Rabobank ook plaatselijke projecten en initiatieven. En dat doen we graag. Het is tenslotte ook onze buurt.

Het is tijd voor de Rabobank.

Rabobank

€ 3,50

Van Vliet Geans van 2007 Leuningse Ronden - wijk 2007 stads van Gemeente

Digitale Afbeelding van een Straat

D E